

Ġabra tal-ġurisprudenza

KONKLUŻJONIJIET TAL-AVUKAT ĠENERALI
TANCHEV
ippreżentati fit-22 ta' Mejju 2019¹

Kawża C-236/18

GRDF SA

vs

**Eni Gas & Power France SA,
Direct énergie,
Commission de régulation de l'énergie,
Procureur général près la cour d'appel de Paris**

(talba għal deċiżjoni preliminari mressqa mill-Cour de cassation (il-Qorti tal-Kassazzjoni, Franza))

“Direttiva 2009/73/KE dwar ir-regoli komuni għas-suq intern tal-gass naturali — Obbligi tal-operaturi tas-sistema ta' distribuzzjoni — Artikolu 41 tad-Direttiva 2009/73 — Effett *ratione temporis* tad-deċiżjonijiet tal-awtoritajiet tar-riżoluzzjoni tat-tilwim — Prinċipji ta' effettività u ta' ekwivalenza — Certezza legali u aspettattivi legittimi”

1. Din id-deċiżjoni tar-rinviju mill-Cour de Cassation (il-Qorti tal-Kassazzjoni, Franza) (iktar 'il quddiem il-“qorti tar-rinviju”) tirrigwarda s-setgħat tal-awtoritajiet tar-riżoluzzjoni tat-tilwim taht l-Artikolu 41 tad-Direttiva 2009/73/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-13 ta' Lulju 2009 dwar ir-regoli komuni għas-suq intern tal-gass naturali u li tħassar id-Direttiva 2003/55/KE². Essenzjalment, il-qorti tar-rinviju tistaqsi dwar minn meta jista' jibda japplika rimedju propost minn awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim, għar-riżoluzzjoni ta' tilwima li taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2009/73. Deċiżjoni ta' awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim li tirriżolvi tilwima tista' tapplika għall-perijodu kuntrattwali kollu relatat ma' din it-tilwima, jew dan il-perijodu għandu jitnaqqas?

2. Din id-domanda tqum f'kuntest li fih kuntratt konkluż bejn operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni, GRDF, u fornitur, Direct énergie, kien inkonsistenti mad-Direttiva 2009/73 għal perijodu ta' żmien twil. Din l-inkonsistenza kienet tirriżulta mill-fatt li l-kuntratt kien jippermetti li l-fornitur, Direct énergie, ibati l-ispiza tad-debitu mhux imhallas mill-klijenti finali, meta din kellha tiġi sostnuta mill-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni, GRDF. Għalhekk, ir-risposta għal din id-domanda hija meħtieġa sabiex tiġi ddeterminata l-portata tal-konsegwenzi finanzjarji għal GRDF, fir-relazzjonijiet kuntrattwali tagħha ma' Direct énergi, li jirriżultaw minn din l-illegalità. Dan kollu jsehh fil-kuntest speċifiku tal-hekk imsejha “kuntratti individwali” kemm għall-provvista kif ukoll għad-distribuzzjoni ta' gass naturali konklużi fi Franza ma' konsumaturi u klijentela professjonali li joperaw fuq skala żgħira.

¹ Lingwa oriġinali: l-Ingliż.

² ĠU 2009, L 211, p. 94.

I. Il-kuntest ġuridiku

A. Id-dritt tal-Unjoni

3. Il-premessi 3, 6, 25, 30, 33 u 48 tad-Direttiva 2009/73 jiddikjaraw:

“(3) Il-libertajiet li t-Trattat jiggarantixxu liċ-ċittadini tal-Unjoni — inter alia, il-moviment liberu tal-merkanzija, il-libertà tal-istabbiliment u l-libertà li jiġu provduti servizzi – ikunu ottenibbli biss i f’suq miftuħ għal kollox, li jippermetti lill-konsumaturi kollha liberament li jagħzlu lill-provdituri tagħhom u l-provdituri tagħhom liberament jikkonsenjaw lill-klijenti tagħhom.

[...]

(6) Mingħajr is-separazzjoni effettiva tan-networks minn attivitajiet ta’ produzzjoni u forniture (separazzjoni effettiva), hemm riskju ta’ diskriminazzjoni mhux biss fl-operat tan-network iżda wkoll fl-inċentivi għal impriži integrati vertikament li jinvestu b’mod adegwat fin-networks tagħhom.

[...]

(25) L-aċċess non-diskriminatorju għan-network ta’ distribuzzjoni jiddetermina l-aċċess downstream għall-klijenti fil-livell tal-bejgħ bl-imnut [...]

[...]

(30) Ir-regolaturi tal-enerġija jkunu jistgħu jieħdu deċiżjonijiet fuq il-kwistjonijiet regolatorji rilevanti kollha sabiex is-suq intern tal-gass naturali jiffunzjona tajjeb, u jridu jkunu indipendenti għal kollox minn kwalunkwe interess pubbliku jew privat ieħor. Dan ma tipprekludix la r-reviżjoni gudiżzarja u lanqas is-supervizzjoni parlamentari taħt il-liġi kostituzzjonali tal-Istati Membri [...]

[...]

(33) Ir-regolaturi tal-enerġija għandhom ikollhom is-setgħa li jadottaw deċiżjonijiet obligatorji fir-rigward tal-impriži tal-gas naturali u li jimponu penali effettivi, proporzjonati u dissważivi fuq l-impriži tal-gas naturali li ma jikkonformawx mal-obbligi tagħhom, jew li jipproponu li qorti kompetenti timponi dawn il-penali fuq dawk l-impriži. Ir-regolaturi tal-enerġija għandhom jingħataw ukoll is-setgħat biex jiddeċiedu, irrispettivament mill-applikazzjoni tar-regoli ta’ kompetizzjoni, dwar miżuri adatti li jiżguraw benefiċċji għall-konsumaturi permezz tal-promozzjoni tal-kompetizzjoni effettiva meħtieġa għall-funzjonament tajjeb tas-suq intern tal-gass naturali. L-istabbiliment ta’ programm ta’ rilaxx tal-gass hija waħda mill-miżuri possibbli li tista’ tiġi wżata għall-promozzjoni ta’ kompetizzjoni effettiva u l-iżgurar tal-funzjonament tajjeb tas-suq. Ir-regolaturi tal-enerġija għandhom jingħataw ukoll is-setgħat li jikkontribwixxu għall-iżgurar ta’ standards għoljin ta’ servizz universali u pubbliku konformement mal-ftuħ tas-suq, il-protezzjoni ta’ klijenti vulnerabbli, u li l-miżuri ta’ protezzjoni tal-konsumatur ikunu kompletament effettivi. Dawk id-dispożizzjonijiet għandhom ikunu mingħajr preġudizzju kemm għas-setgħat tal-Kummissjoni fir-rigward tal-applikazzjoni tar-regoli ta’ kompetizzjoni inkluż l-eżami ta’ mergers b’dimensjoni Komunitarja, kif ukoll għar-regoli dwar is-suq intern bħall-moviment liberu tal-kapital. Il-korp indipendenti li lilu għandha d-dritt tappella parti li tintlaqat minn deċiżjoni ta’ regolatur nazzjonali, jista’ jkun qorti jew tribunal ieħor li jkollhom is-setgħa jwettqu revizzjoni gudiżzarja.

[...]

(48) L-interessi tal-konsumatur għandhom ikunu fiċ-ċentru ta' din id-Direttiva u l-kwalità tas-servizz għandha tkun responsabilità ċentrali tal-imprezzi tal-gass naturali. Id-drittijiet eżistenti tal-konsumaturi jehtieġ li jiġu msahha u jiġu garantiti, u għandhom jinkludu trasparenza akbar. Il-harsien tal-konsumatur għandu jiżgura li l-klijenti kollha fil-kuntest tal-Komunità aktar wiesa' jibbenefikaw minn suq kompetittiv. Id-drittijiet tal-konsumaturi għandhom jiġu infurzati mill-Istati Membri, jew fejn Stat Membru hekk jistipula, mill-awtoritajiet regolatorji."

4. L-Artikolu 32 tad-Direttiva 2009/73 huwa intitolat "L-aċċess għal partijiet terzi". L-Artikolu 32(1) jipprovdi:

"L-Istati Membri għandhom jiżguraw l-implimentazzjoni tas-sistema ta' aċċess għal parti terza għas-sistemi ta' trasmissjoni u ta' distribuzzjoni, u faċilitajiet tal-LNG abbażi ta' tariffi ppubblikati, applikabbli għall-klijenti eliġibbli kollha, inklużi l-imprezzi ta' forniment u applikati b'mod oġġettiv u mingħajr diskriminazzjoni bejn l-utenti tas-sistema. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li dawn it-tariffi, jew il-metodoloġiji li jkunu sottostanti l-kalkoli tagħhom, ikunu approvati qabel id-dhul tagħhom fis-sehħ konformement mal-Artikolu 41 minn awtorità regolatorja msemmija fl-Artikolu 39(1) u li dawh it-tariffi — u l-metodoloġiji, fejn il-metodoloġiji biss ikunu approvati — jiġu ppubblikati qabel id-dhul fis-sehħ tagħhom."

5. L-Artikolu 40 tad-Direttiva 2009/73 huwa intitolat "Objettivi ġenerali tal-awtoritajiet regolatorji". Huwa jipprovdi:

"Fit-twettiq tal-kompiti regolatorji speċifikati f'din id-Direttiva, l-awtoritajiet regolatorji għandhom jieħdu l-miżuri raġonevoli kollha biex jinkisbu l-objettivi li ġejjin fil-qafas tal-kompiti u s-setgħat tagħhom kif stabbilit fl-Artikolu 41, f'konsultazzjoni mill-qrib ma' awtoritajiet nazzjonali rilevanti oħra, inklużi l-awtoritajiet tal-kompetizzjoni, fejn ikun il-każ, u mingħajr preġudizzju għall-kompetenzi tagħhom:

- (a) il-promozzjoni, f'koperazzjoni mill-qrib mal-Aġenzij, l-awtoritajiet regolatorji ta' Stati Membri oħra u l-Kummissjoni, ta' suq intern tal-gass naturali li jkun kompetittiv, sikur u ambjentalment sostenibbli fi hdan il-Komunità, u ftuħ effettiv tas-suq għall-konsumaturi u l-fornituri kollha tal-Komunità, u li jiġu żgurati kundizzjonijiet xierqa biex in-netwerks tal-gass joperaw b'mod effettiv u ta' min joqgħod fuqhom, filwaqt li jitqiesu l-objettivi għall-futur imbiegħed;

[...]

- (e) il-faċilitazzjoni tal-aċċess għan-netwerk għall-kapaċità ta' produzzjoni ġdida, b'mod partikolari t-tnehhija ta' ostakoli li jistgħu jipprevjenu l-aċċess għal parteċipanti ġodda fis-suq u tal-gass minn sorsi ta' enerġija li jiġġeddu;

6. L-Artikolu 41 huwa intitolat "Dmirijiet u setgħat tal-awtorità regolatorja". Huwa jipprovdi li:

"1. L-awtoritajiet regolatorji għandhom ikollhom id-dmirijiet li ġejjin:

- (a) li jiffissaw jew japprovaw, b'konformità ma' kriterji trasparenti, tariffi ta' trasmissjoni regolata jew ta' distribuzzjoni jew il-metodoloġiji tagħhom;
- (b) li jiżguraw il-konformità tal-operaturi tas-sistema ta' trasmissjoni u distribuzzjoni, u, meta dan ikun rilevanti, il-proprietarji tas-sistema, kif ukoll kwalunkwe imprezza tal-gass naturali, mal-obbligi tagħhom taht din id-Direttiva u taht leġislazzjoni rilevanti oħra tal-Komunità, inkluż f'dak li jirrigwarda l-kwistjonijiet transkonfinali;

[...]

- (f) jiżguraw li ma jkunx hemm sussidji inkroċati bejn it-trasmissjoni, id-distribuzzjoni, il-ħżin, l-LNG u l-attivitajiet tal-forniment;

[...]

4. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-awtoritajiet regolatorji jingħatawllhom is-setgħat li jippermettulhom iwettqu l-kompiti msemmija fil-paragrafi 1, 3 u 6 b'mod effiċjenti u mingħajr dewmien. Għal dan il-għan, l-awtoritajiet regolatorji għandhom ikollhom għall-anqas dawn is-setgħat:

- (a) li jimponu deċiżjonijiet obbligatorji fuq l-impriżi tal-gass naturali;

[...]

- (d) li jimponu penali effettivi, proporzjonati u dissważivi fuq impriżi tal-gass naturali li ma jikkonformawx mal-obbligi tagħhom taħt din id-Direttiva jew kwalunkwe deċiżjoni rilevanti legalment obbligatorja tal-awtoritajiet regolatorji jew tal-Aġenzija, jew li jipproponu lil qorti kompetenti li timponi dawn is-sanzjonijiet. Dan għandu jinkludi s-setgħa li jimponu, jew li jipproponu l-impożizzjoni ta' penali sa 10 % tal-fatturat annwali tal-operatur tas-sistema ta' trasmissjoni fuq l-operatur tas-sistema ta' trasmissjoni jew sa 10 % tat-turnover annwali tal-impriża integrata vertikalment fuq l-impriża integrata vertikalment, fejn ikun il-każ, għal non-konformità mal-obbligi rispettivi tagħhom taħt din id-Direttiva; [...]

[...]

10. L-awtoritajiet regolatorji għandhom ikollhom l-awtorità li jesigu li l-operaturi tas-sistema ta' trasmissjoni u ta' distribuzzjoni, tal-ħżin, tal-LNG, jekk hekk ikun meħtieġ, jimmodifikaw it-termini u l-kondizzjonijiet, inklużi t-tariffi u l-metodoloġiji msemmija f'dan l-Artikolu, biex jiżguraw li jkunu proporzjonati u applikati b'mod mhux diskriminatorju [...]

11. Kwalunkwe parti li jkollha lment kontra operatur tas-sistema ta' trasmissjoni, ħżin, LNG jew distribuzzjoni fir-rigward tal-obbligi tal-operatur taħt din id-Direttiva imsemmija tista' tirriferi l-ilment lill-awtoritajiet regolatorji li, waqt li jaġixxu bhala l-awtoritajiet għar-riżoluzzjoni tad-disputi, għandhom jaġhtu deċiżjoni fi żmien xahrejn wara li jkunu rċevew l-ilment. Dan il-perijodu jista' jiġi estiż b'xahrejn fejn tintalab aktar informazzjoni mill-awtoritajiet regolatorji. Dan il-perijodu jista' jiġi estiż bil-ftehim tal-persuna li tkun għamlet l-ilment. Id-deċiżjoni tal-awtorità' regolatorja għandha jkollha effett obbligatorju kemm-il darba u sakemm tiġi rrevokata b'appell.

[...]”

7. L-Artikolu 13(1) tar-Regolament (KE) 715/2009 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-13 ta' Lulju 2009 dwar il-kondizzjonijiet għall-aċċess għan-networks ta' trażmissjoni tal-gass naturali u li jhassar ir-Regolament (KE) Nru 1775/2005³ jipprovdi kif ġej:

“It-tariffi, jew il-metodoloġiji użati sabiex dawn jiġu kalkolati, applikati minn operaturi tas-sistema ta' trażmissjoni u approvati mill-awtoritajiet regolatorji fl-Artikolu 41(6) tad-Direttiva 2009/73/KE kif ukoll it-tariffi ppubblikati fl-Artikolu 32(1) ta' dik id-Direttiva, għandhom ikunu trasparenti, jieħdu kont tal-ħtieġa tal-integrità tas-sistema u t-titjib tagħha u jirriflettu l-ispejjeż effettivament magħmulin, sa fejn dawn l-ispejjeż jikkorrispondu ma' daww ta' operatur effiċjenti u strutturalment komparabbli tan-network u jkunu trasparenti filwaqt li jinkludu qligħ xieraq fuq l-investimenti, u fejn ikun il-każ b'kont meħud tal-benchmarking ta' tariffi mill-awtoritajiet regolatorji. It-tariffi, jew il-metodi li jintużaw biex jikkalkulawhom, għandhom jiġu applikati b'mod mhux diskriminatorju.

3 ĠU 2009, L 211, p. 36, rettifiki fil-ĠU 2009, L 309, p. 87 u fil-ĠU 2009, L 229, p. 29

L-Istati Membri jistgħu jiddeċiedu li t-tariffi jistgħu jiġu ddeterminati wkoll permezz ta' arrangamenti bbażati fuq is-suq, bħal irkantijiet, sakemm tali arrangamenti u d-dhul li jirriżulta minnhom ikunu approvati mill-awtorità regolatorja.

It-tariffi, jew il-metodi użati biex jikkalkulawhom, għandhom jiffaċilitaw il-kummerċ effiċjenti tal-gass u l-kompetizzjoni, u fl-istess ħin jevitaw sussidji bejn l-utenti tan-network u jipprovdu incentivi għall-investiment u jzommu jew joħolqu interoperabilità għan-networks ta' trażmissjoni.

It-tariffi għall-utenti tan-network m'għandhomx ikunu diskriminatorju u għandhom jiġu stabbiliti separatament għal kull punt ta' dhul fi jew punt tal-ħruġ mis-sistema ta' trażmissjoni. Il-mekkaniżmi ta' allokkazzjoni tal-kost u l-metodologija għall-istabbiliment tar-rata rigward il-punti tad-dhul u l-punti tal-ħruġ għandhom ikunu approvati mill-awtoritajiet regolatorji nazzjonali. Sat-3 ta' Settembru 2011 l-Istati Membri għandhom jiżguraw li wara perijodu transitorju, jiġifieri, il-hlasijiet tan-network m'għandhomx ikunu kkalkulati abbażi ta' linji kuntrattwali.”

B. Id-dritt tal-Istat Membru

8. Skont il-qorti tar-rinviju, l-Artikolu L 134-20 tal-code de l'énergie (il-Kodiċi tal-Energija) fil-verżjoni applikabbli għall-perijodu rilevanti jipprovdi:

“Id-deċiżjoni tal-kumitat, li jista' jkollha magħha sanzjonijiet, għandha tkun motivata u għandha tispeċifika l-kundizzjonijiet tekniċi u finanzjarji tar-riżoluzzjoni tat-tilwima li fihom l-aċċess għan-networks, għax-xogħlijiet, u għall-installazzjonijiet imsemmija fl-Artikolu L 134-19 jew l-użu tagħhom huwa, jekk ikun meħtieġ, żgurat. Meta dan ikun meħtieġ għar-riżoluzzjoni tat-tilwima, il-kumitat jista' jistabbilixxi, b'mod oġġettiv, trasparenti, nondiskriminatorju u proporzjonat, il-modalitajiet tal-aċċess għall-imsemmija networks, xogħlijiet u installazzjonijiet jew il-kundizzjonijiet għall-użu tagħhom⁴.

II. Il-fatti, il-kawża prinċipali u d-domanda preliminari

9. Il-predeċessuri ta' Direct énergie, it-tieni konvenuta fil-kawża prinċipali, ikkonkludew żewġ kuntratti għat-trażmissjoni ta' gass permezz tas-sistema Franċiża ta' distribuzzjoni ta' gass naturali, rispettivament, fil-21 ta' Ġunju 2005 u fil-21 ta' Novembru 2008. Dawn il-kuntratti ġew konkluzi mal-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni GRDF, li hija r-rikorrenti fil-kawża prinċipali.

10. Fit-22 ta' Lulju 2013, Direct énergie talbet deċiżjoni mingħand il-Kumitat għar-Riżoluzzjoni ta' Tilwim u għas-Sanzjonijiet (iktar 'il quddiem il-“Cordis”), l-awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim imsemmija fl-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73, tal-Kummissjoni li Tirregola l-Energija (iktar 'il quddiem il-“CRE”), l-awtorità tal-infurzar fi Franza skont l-Artikoli 40 u 41 tad-Direttiva 2009/73. Id-deċiżjoni mitluba minn Direct énergie kienet tirrigwarda l-piżijiet finanzjarji sostnuti minnha, sa mid-dhul fis-seħh taż-żewġ kuntratti msemmija iktar 'il fuq, li kien imisshom ġew sostnuti minn GRDF (ara l-punti 1 u 2 iktar 'il fuq). Eni Gas & Power France, l-ewwel konvenuta, kienet ukoll involuta f'dawn il-proċeduri.

⁴ Ir-raba' linja tal-Liġi Nru 2017-55 tal-20 ta' Jannar 2017, miżjuda mal-Artikolu L 134-20 tal-Kodiċi tal-Energija. Skont din id-dispożizzjoni, il-Cordis jista', meta adit abbażi ta' talba mressqa mill-parti, jiddeċiedi li l-effetti tad-deċiżjoni għandhom japplikaw minn data qabel ma kien adit, mingħajr madankollu ma din id-data tkun qabel id-data li fiha t-tilwima nqalghet b'mod formali minn waħda mill-partijiet għall-ewwel darba, u fi kwalunkwe każ mingħajr ma din id-data tkun iktar minn sentejn qabel kien adit. Madankollu, din id-dispożizzjoni ma hijiex *ratione temporis* rilevanti għall-kawża prinċipali. Sabiex ma tkunx ipotetika, deċiżjoni tar-rinviju għandha tirrigwarda “htieġa inerenti għas-soluzzjoni effettiva ta' tilwima”. Sentenza tal-10 ta' Diċembru 2018, Wightman *et* (C-621/18, EU:C:2018:999, punt 28 u l-ġurisprudenza ċċitata).

11. Fid-19 ta' Settembru 2014 il-Cordis adotta deċiżjoni. Skont id-digriet tar-rinviju, abbażi ta' din id-deċiżjoni, GRDF kellha ttipprovdi lil Direct énergie b'kuntratt ġdid għat-trażmissjoni ta' gass permezz tas-sistema ta' distribuzzjoni ta' gass naturali fi żmien sitt xhur li jibda jiddekorri minn notifika tad-deċiżjoni, liema kuntratt għandu jkun konformi mal-prinċipju li l-fornitur, Direct énergie, ma jistax ikun responsabbli għan-nuqqas ta' hlas ta' somom dovuti lil GRDF mill-klijent finali. Dan il-kuntratt il-ġdid kellu jkopri l-perijodu kuntrattwali kollu.

12. Din id-deċiżjoni giet appellata minn Direct énergie u minn ENI Gas & Power France quddiem il-cour d'appel de Paris (il-Qorti tal-Appell ta' Pariġi, Franza). Din il-qorti kkonfermat din id-deċiżjoni fit-2 ta' Ġunju 2016, u żiedet, *inter alia*, li;

- GRDF kellha tipproponi emendi permezz ta' *addenda* għall-kuntratti għall-aċċess għas-sistema ta' gass bejn GRDF u Direct énergie. Dawn l-*addenda* kellhom jipprevedu li l-klawżoli li jissuġġettaw l-aċċess għal dawn il-kuntratti għall-kundizzjoni li l-fornitur, Direct énergie, jaqbel li jaġixxi bħala aġent ta' GRDF u li jimponulu jipprovdi servizzi li kienet responsabbli għalihom GRDF, f'ċirkustanzi li fihom GRDF ma setgħatx tinnegożja l-prezz jew il-kundizzjonijiet relatati mal-provvista ta' dawn is-servizzi, kellhom jitqiesu bħala li qatt ma kienu ġew inklużi fil-kuntratt.
- Remunerazzjoni ġusta u ekwa kellha titihallas lil Direct énergie, b'teħid inkunsiderazzjoni tal-ispejjeż evitati minn GRDF b'rabta mas-servizzi pprovduti lill-klijenti minn Direct énergie f'isem GRDF.

13. GRDF appellat minn din is-sentenza quddiem il-qorti tar-rinviju, filwaqt li oġġezzjonat għal dak li hija kienet tqis bħala ordni li tawtorizza lill-Cordis jadotta deċiżjonijiet retroattivi li jirriżultaw f'emenda retroattiva tal-klawżoli kuntrattwali. Direct énergie tikkontesta dan, prinċipalment abbażi tal-imperattiv tal-effettività tad-dritt tal-Unjoni. Il-qorti tar-rinviju tinnota li l-prinċipju ta' ċertezza legali huwa stabbilit fis-sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tat-13 ta' Marzu 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening *et*⁵, li l-qorti tar-rinviju ssostni jista' jipprevali fuq l-effettività tad-dritt tal-Unjoni.

14. F'dawn iċ-ċirkustanzi, il-qorti tar-rinviju ddeċidiet li tagħmel lill-Qorti tal-Ġustizzja d-domanda preliminari segwenti:

“Id-Direttiva 2009/73[...], u b'mod partikolari l-Artikolu 41(11) tagħha, għandhom jiġu interpretati fis-sens li dawn jehtiegu li awtorità regolatorja, li tirriżolvi tilwima, ikollha s-setgħa li tagħti deċiżjoni li tapplika għall-perijodu kollu kopert mit-tilwima li biha tkun adita, irrISPettivament mid-data ta' meta din tkun inqalgħet bejn il-partijiet, b'mod partikolari billi tiddeđuċi l-konsegwenzi tan-nuqqas ta' konformità ta' kuntratt mad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva permezz ta' deċiżjoni li l-effetti tagħha jkopru l-perijodu kuntrattwali kollu?”

15. GRDF, Direct énergie, Eni Gas & Power France, il-Gvern Franciż u l-Kummissjoni Ewropea ppreżentaw osservazzjonijiet bil-miktub lill-Qorti tal-Ġustizzja. Ilkoll kemm huma pparteċipaw għas-seduta li nżammet fis-6 ta' Marzu 2019.

⁵ C-383/06 sa C-385/06, EU:C:2008:165.

III. Sunt tal-osservazzjonijiet bil-miktub

16. GRDF targumenta li s-silenzju tal-leġiżlatur Ewropew jindika x-xewqa li korpi bhall-Cordis ma jkunux awtorizzati jadottaw deċiżjonijiet retroattivi⁶. GRDF targumenta wkoll li l-effett *ratione temporis* ta' deċiżjonijiet ta' organizzazzjonijiet bhall-Cordis huwa kwistjoni ta' awtonomija proċedurali nazzjonali⁷.

17. Fl-assenza ta' regola tad-dritt tal-Istat Membru applikabbli *ratione temporis* għall-kawża prinċipali⁸, kwalunkwe retroattivà tad-deċiżjonijiet tal-Cordis għandha tiġi eżaminata b'riferiment għall-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività, ta' nuqqas ta' retroattività, ta' ċertezza legali u ta' aspettattivi legittimi. L-ebda wiehed minn dawn il-prinċipji ma jipprovdi bażi għar-retroattività tad-deċiżjonijiet tal-Cordis, u l-GRDF targumenta li d-deċiżjonijiet mehuda mill-Cordis huma ta' natura amministrattiva u mhux ġudizzjarja.

18. GRDF targumenta li l-effett *ratione temporis* tad-deċiżjonijiet tal-Cordis li hija qegħda ssostni jikkonforma mal-prinċipju ta' ekwivalenza. GRDF issostni wkoll li l-prinċipju ta' effettività għandu jiġi interpretat fid-dawl tal-Artikolu 34(3) tad-Direttiva 2009/73, li jenfasizza r-riżoluzzjoni immedjata. L-assenza ta' effett retroattiv tad-deċiżjonijiet tal-Cordis ma timminax dan ir-rekwiżit⁹.

19. Fir-rigward tal-prinċipju ta' ċertezza legali u ta' aspettattivi legittimi, GRDF targumenta, *inter alia*, li l-prinċipju ta' nuqqas ta' retroattività tad-deċiżjonijiet amministrattivi japplika meta l-awtoritajiet ta' Stat Membru jieħdu deċiżjonijiet amministrattivi li jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni¹⁰. Il-prinċipju ta' ċertezza legali u ta' aspettattivi legittimi jeħtieġ li regoli jkun u ċari u preċiżi¹¹ u li l-applikazzjoni tagħhom tkun prevedibbli, u rimedji retroattivi huma inkonsistenti ma' dawn ir-rekwiżiti jew mal-protezzjoni tal-konsumaturi.

20. GRDF targumenta li l-ġhoti ta' effett retroattiv lid-deċiżjonijiet tal-Cordis jimmina l-istabbiltà ġuridika tas-settur tal-gass naturali u jwassal għal konsegwenzi finanzjarji, b'mod li GRDF ikollha tgholli l-ispejjeż tas-servizzi tagħha, li jkollhom jiġu rkuprati fil-prezz finali tal-gass naturali mħallas mill-konsumatur.

21. ENI Gas & Power France targumenta li r-rwol tal-Cordis ma jistax ikun fundamentalment differenti minn dak ta' qorti, peress li r-rwol tiegħu huwa li jipprovdi protezzjoni li tkun iktar effiċjenti u ta' malajr minn dik ipprovduta minn qorti u mhux bil-maqlub. Il-prinċipju ta' effettività għandu l-kwalità ta' dispożizzjoni essenzjali tad-dritt tal-Unjoni¹², b'mod li l-proċeduri interni ta' Stat Membru għandhom jiżguraw li d-deċiżjonijiet tal-Cordis ikollhom effett legali sħiħ. Hija ssostni wkoll li ma jirriżulta l-ebda ksur tal-prinċipju ta' ekwivalenza, waqt li l-prinċipju ta' ċertezza legali huwa intrinsikament flessibbli, u ma jagħtix garanzija inkundizzjonata li sitwazzjoni ġuridika partikolari ma hijiex ser tinbidel. Għaldaqstant, id-dritt tal-Unjoni jeżiġi li l-awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim ikollha s-setgħa tadotta deċiżjoni li tkopri l-perijodu kollu tal-illegalità

6 GRDF tirreferi, *inter alia*, għas-sentenzi tas-7 ta' Frar 2002, Krauer (C-28/00, EU:C:2002:82); tat-18 ta' April 2002, Duchon (C-290/00, EU:C:2002:234); tas-17 ta' Lulju 2014, Panasonic Italia *et* (C-472/12, EU:C:2014:2082); u tal-15 ta' Lulju 2014, Gerekens u Procola (C-459/02, EU:C:2004:454).

7 Sentenza tat-13 ta' Marzu 2007, Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163).

8 Ir-raba' linja tal-Liġi Nru 2017-55 tal-20 ta' Jannar 2017 ma kinitx fis-seħh fiż-żmien rilevanti. Nota ta' qiegh il-paġna 4 iktar 'il fuq.

9 F'dan ir-rigward, GRDF tistabbilixxi distinzjoni bejn din il-kawża u dik li tat lok għas-sentenza tal-21 ta' Diċembru 2016, Gutiérrez Naranjo *et* (C-154/15, C-307/15 u C-308/15, EU:C:2016:980).

10 GRDF tirreferi għas-sentenzi tal-15 ta' Lulju 2004, Gerekens u Procola (C-459/02, EU:C:2004:454, punt 24), u tat-13 ta' Marzu 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening *et* (C-383/06 sa C-385/06, EU:C:2008:165, punt 60).

11 GRDF tirreferi, *inter alia*, għas-sentenza tal-25 ta' Ġunju 1975, Deuka (5/75, EU:C:1975:88).

12 Eni Gas & Power France tirreferi, *inter alia*, għall-Opinjoni 1/91(L-Ewwel Opinijoni dwar il-Ftehim ŻEE) tal-14 ta' Diċembru 1991 (EU:C:1991:490) u għas-sentenza tat-13 ta' Marzu 2007, Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163).

22. Direct énergie taqbel li kieku d-deċiżjonijiet tal-Cordis ma kellhomx effett mid-data tal-impenji kuntrattwali illegali, il-litiganti jippreferu b'mod sistematiku jdurru lejn il-qrati, fejn dan ir-rimedju jkun disponibbli, fatt li jwassal għal asimetrija fir-rimedji u għal inkonsistenza mal-ghan ta' rimedji immedjati previst fid-Direttiva 2009/73¹³. Id-Direttiva 2009/73 tiġi miċhuda mill-effett utli tagħha u, f'dan ir-rigward, Direct énergie titlob lill-Qorti tal-Ġustizzja tapplika b'analogija l-ġurisprudenza żviluppata fil-kuntest tal-protezzjoni tal-konsumaturi fir-rigward tal-klawżoli kuntrattwali ingusti, u tal-leġiżlazzjoni fil-qasam ta' ugwalianza fit-trattament¹⁴.

23. Direct énergie targumenta wkoll li, skont id-Direttiva 2009/73, l-awtoritajiet regolatorji nazzjonali għandu jkollhom setgħat wiesgħa, elenkati iktar speċifikament fl-Artikolu 41(4)(d).

24. Direct énergie tfakkar li l-prinċipju ta' ċertezza legali jista' jiġi invokat biss meta att amministrattiv ikun manifestament kuntrarju għad-dritt tal-Unjoni, anki jekk dan l-att ikun sar definittiv¹⁵. Hija żżid li n-nuqqas ta' għoti ta' effett retroattiv lid-deċiżjonijiet tal-Cordis jivvalida Prattiki li huma kuntrarji għad-dritt tal-Unjoni, u Direct énergie tiċhad l-argumenti ta' GRDF fir-rigward tad-distabbilizzazzjoni tas-suq¹⁶. Is-supremazija tad-dritt tal-Unjoni teħtieġ li jitwarrbu l-prinċipju kuntrattwali inkonsistenti, hekk kif jeħtieġ ukoll ir-rekwiżit li jiġu adottati rimedji effettivi, proporzjonati u dissważivi.

25. Fl-aħħar nett, Direct énergie targumenta li r-riferiment tal-qorti tar-rinviju għas-sentenza Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening¹⁷ huwa barra minn loku.

26. Il-Gvern Franciż jenfasizza li l-kawża prinċipali tirrigwarda biss l-hekk imsejha "kuntratti individwali" li fihom il-konsumaturi domestiċi jkunu kkonkludew kuntratt wiehed kemm għall-provvista kif ukoll għad-distribuzzjoni tal-gass. Fornituri bħal Direct énergie u Eni Gas & Power France ikkonkludew kuntratti għal trażmissjoni ma' GRDF, bl-ghan li sussegwentement jikkonkludu kuntratti individwali mal-konsumaturi. Is-somom irċevuti abbażi ta' dawn il-kuntratti għal distribuzzjoni għandhom jiġu ttrasferiti lil GRDF. Għalhekk, dawn il-kuntratti kienu jirriżultaw f'li l-ispiza tal-kontijiet mhux imħallsa mill-konsumatur tiġi sostnuta mill-fornituri bħall-Direct énergie u Eni Gas & Power France u mhux mill-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni GRDF. Dan huwa l-kuntest tat-tilwima.

27. Il-Gvern Franciż jitlob lill-Qorti tal-Ġustizzja tirriformula d-domanda rrinvijata, filwaqt li jikkontesta b'mod partikolari l-punt dwar jekk, taht id-dritt tal-Unjoni, il-Cordis "[għandhux] ikoll[u] s-setgħa li [j]agħti deċiżjoni li tapplika għall-perjodu kollu kopert mit-tilwima li bi[h] [i]kun adi[t]". Jekk ir-risposta għal din id-domanda tkun fin-negattiv, ebda risposta utli ma tkun iggarantita għall-qorti tar-rinviju, għaliex din ma tindirizzax l-kwistjoni dwar jekk id-dritt tal-Unjoni *jippermettix* tali portata *ratione temporis*, mingħajr ma jimponiha¹⁸. Għalhekk il-Gvern Franciż jipproponi li d-domanda rrinvijata tiġi rriformulata b'tali mod li tistaqsi jekk id-dritt tal-Unjoni jipprekludix li tali deċiżjonijiet jirrigwardaw perijodu *ratione temporis* li jkopri l-perijodu kuntrattwali kollu kkontestat.

13 Direct énergie tirreferi għas-sentenzi tal-14 ta' Marzu 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punt 60), u tal-21 ta' Jannar 2015, Unicaja Banco u Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 u C-487/13, EU:C:2015:21, punt 31).

14 Direct énergie tibbaża ruhha fuq is-sentenzi tal-11 ta' Diċembru 1997, Magorrian u Cunningham (C-246/96, EU:C:1997:605, punt 41); tas-16 ta' Mejju 2000, Preston *et* (C-78/98, EU:C:2000:247, punti 40 u 43); tal-14 ta' Marzu 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punt 60); u tal-21 ta' Diċembru 2016, Gutiérrez Naranjo *et* (C-154/15, C-307/15 u C-308/15, EU:C:2016:980, punt 72).

15 Direct énergie tirreferi wkoll għas-sentenzi tal-4 ta' Ottubru 2012, Byankov (C-249/11, EU:C:2012:608, punti 80 sa 82), u tad-19 ta' April 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, punt 38) fir-rigward tal-aspettattivi legittimi.

16 F'dan ir-rigward hija tibbaża ruhha fuq is-sentenza tad-9 ta' Settembru 2008, FIAMM *et* vs Il-Kunsill u Il-Kummissjoni (C-120/06 P u C-121/06 P, EU:C:2008:476, punt 185).

17 Sentenza tat-13 ta' Marzu 2008 (C-383/06 sa C-385/06, EU:C:2008:165).

18 Il-Gvern Franciż jirreferi għal-Liġi Nru 2017-55, li tlimita l-effett *ratione temporis* ta' deċiżjonijiet ta' organi bħall-Cordis għal sentejn. Huwa madankollu jammetti li din il-liġi ma hijiex applikabbli, *ratione temporis*, għall-kawża prinċipali. Nota ta' qiegħ il-paġna 4 iktar 'il fuq.

28. Il-Gvern Franciż jargumenta li kemm l-effett utli tad-Direttiva 2009/73 kif ukoll il-prinċipju ta' effettività jindikaw risposta negattiva għad-domanda rriformulata b'dan il-mod. Madankollu, din hija suġġetta għall-osservanza tal-prinċipji ta' ċertezza legali, ta' proporzjonalità u ta' rispett tad-drittijiet fundamentali stabbiliti mill-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, fatt li għandu jiġi vverifikat mill-qorti tar-rinviju.

29. Skont il-Gvern Franciż, jekk id-domanda ma tiġix irriformulata, għandha tingħata risposta fin-negattiv. Fl-assenza ta' armonizzazzjoni, l-effetti *ratione temporis* jaqgħu fil-margni ta' diskrezzjoni tal-Istati Membri, skont il-kompetenza li huma għandhom, abbażi tal-Artikolu 288 TFUE, waqt it-traspożizzjoni tad-direttivi kif ukoll bis-saħħa tal-awtonomija proċedurali nazzjonali tagħhom, fejn din tal-aħħar hija suġġetta għall-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività, u għal prinċipji ġenerali oħra tad-dritt tal-Unjoni. Il-Gvern Franciż jirreferi, *inter alia*, għal sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja fil-qasam tal-leġiżlazzjoni dwar il-VAT¹⁹, u għal sentenza fil-qasam tar-rimbors ta' ammonti mħallsa indebitament²⁰, sabiex juri kif il-prinċipju ta' ċertezza legali jista' japplika sabiex jiġu limitati effetti *ratione temporis*. Madankollu, huma l-Istati Membri li għandhom jistabbilixxu kif għandhom jiġu rrikonċiljati dawn il-prinċipji²¹. Hija l-qorti tar-rinviju li għandha tevalwa l-konformità mal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività²².

30. Il-Kummissjoni tfakkar li korpi bħall-Cordis huma awtoritajiet amministrattivi indipendenti li għandhom setgħat u funzjonijiet li huma viċin hafna għal dawk tal-awtoritajiet tal-kompetizzjoni. Meta awtoritajiet bħall-Cordis jiehdu deċiżjonijiet abbażi tal-Artikolu 41(1) tad-Direttiva 2009/73, l-effettività tad-deċiżjonijiet tagħhom għandha tkun komparabbli ma' dawk ta' qorti, u b'mod partikolari fir-rigward tal-applikazzjoni tagħhom *ratione temporis*. Bħala prinċipju, tali deċiżjonijiet għandhom effett *ex tunc*, iżda l-leġiżlatur jew l-imħallef jista' jidderoga minn dan, fuq il-bażi li l-ibbilanċjar bejn l-imperattivi ta' effettività u ta' supremazija tad-dritt, minn naħa, u ċ-ċertezza legali u l-aspettattivi leġittimi, min-naħa l-oħra, jehtieg limitazzjoni fir-rigward taż-żmien.

31. Għalhekk, bis-saħħa tal-prinċipju ta' kooperazzjoni leali kif ukoll tal-effettività u tass-supremazija tad-dritt tal-Unjoni, il-konsegwenzi illegali kollha ta' kuntratt, li l-klawżoli tiegħu ma jkunux konformi mar-rekwiżiti tad-Direttiva 2009/73, għandhom jiħassru. Madankollu, il-Qorti tal-Ġustizzja stess tillimita l-effett *ratione temporis* tas-sentenzi tagħha skont l-imperattiv ta' ċertezza legali. Madankollu, dan huwa eċċezzjonali²³ u għandu jkun strettament limitat u ġġustifikat minn raġunijiet imperattivi ta' ċertezza legali, b'tehid inkunsiderazzjoni tal-interessi kollha, kemm pubbliċi kif ukoll privati²⁴. Il-protezzjoni tad-drittijiet hija wkoll rilevanti²⁵.

32. Fl-aħħar nett, il-Kummissjoni tirreferi għal sentenza li tirrigwarda t-tariffi tal-elettriku u r-relazzjonijiet kuntrattwali stabbiliti qabel it-tilwima. F'dan il-każ, il-Qorti tal-Ġustizzja rrifjutat li taġġusta l-effetti *ratione temporis* tas-sentenza tagħha²⁶. Il-Kummissjoni hija tal-fehma li ma hemm l-ebda riskju fil-kawża prinċipali li jiġġustifika limitazzjoni *ratione temporis*. Għalhekk, l-awtorità regolatorja bħall-Cordis għandha jkollha s-setgħa li tiehu deċiżjonijiet li japplikaw għall-perijodu kollu kopert mit-tilwima, irrispettivament mid-data ta' meta t-tilwima tkun inqalghet bejn il-partijiet. Dan huwa konformi mal-ispirtu u mal-għanijiet tad-Direttiva 2009/73. Jekk l-effett ta' deċiżjonijiet adottati minn awtoritajiet regolatorji bħall-Cordis kien limitat *ratione temporis*, l-effiċjenza tagħhom sabiex jiżguraw il-funzjonament tajjeb tas-suq u l-iżvilupp ta' suq kompetittiv tal-gass titnaqqas hafna.

19 Sentenza tat-12 ta' April 2018, Biosafe - Indústria de Reciclagens (C-8/17, EU:C:2018:249, punt 36).

20 Sentenza tat-13 ta' Marzu 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening *et* (C-383/06 sa C-385/06, EU:C:2008:165, punt 52).

21 Fil-fatt il-leġiżlatur Franciż fittex li jistabbilixxi ekwilibriju waqt l-adozzjoni tal-Liġi Nru 2017-55.

22 F'dan ir-rigward, il-Gvern Franciż jibbaża ruhu fuq il-konkluzjonijiet tal-Avukat Ġenerali Wahl fil-kawża magħquda Finanzamt Neuss u Butin (C-374/16 u C-375/16, EU:C:2017:515, punt 71).

23 Il-Kummissjoni tagħmel riferiment għas-sentenza tas-6 ta' Marzu 2007, Meilicke *et* (C-292/04, EU:C:2007:132, punti 35 sa 37).

24 Sentenza tat-8 ta' Novembru 2001, Silos (C-228/99, EU:C:2001:599, punti 35 sa 38).

25 Sentenza tas-26 ta' April 1994, Roquette Frères (C-228/92, EU:C:1994:168).

26 Sentenza tat-23 ta' Ottubru 2014, Schulz u Egbrinchoff (C-359/11 u C-400/11, EU:C:2014:2317, punt 54 *et seq.*).

IV. Analizi

A. Osservazzjonijiet preliminari

1. Il-ġurisdizzjoni tal-Qorti tal-Ġustizzja

33. Ninnota mill-bidu nett li d-digriet tar-rinviju ma jispjegax b'mod iddettaljat għaliex ċertu dispożizzjonijiet preċiżi tad-Direttiva 2009/73 huma rilevanti għar-riżoluzzjoni tat-tilwima sostantiva bejn il-partijiet, barra d-dispożizzjoni ta' rimedju. Fil-qosor, hija tirrigwarda l-kwistjoni dwar jekk l-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni jew il-fornitur ta' gass naturali għandux ibati l-piż tal-kontijiet mhux imħallsa tal-klijent finali fir-rigward tal-hekk imsejha kuntratti individwali għad-distribuzzjoni u l-provvista tal-gass, u x'għandu jsehh hekk kif jiġi stabbilit li dan il-piż għandu jiġi sostnut mill-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni u mhux mill-fornitur. B'mod iktar wiesa', it-tilwima tirrigwarda s-servizzi ta' ġestjoni tal-klijenti u r-remunerazzjoni li għandha tithallas lill-fornituri għat-twettiq ta' dawn is-servizzi f'isem l-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni.

34. Dan huwa problematiku peress li l-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73 jistabbilixxi li kull "parti li jkollha lment kontra operatur tas-sistema ta' trasmissjoni, ħzin, LNG jew distribuzzjoni fir-rigward tal-obbligi tal-operatur *taħt din id-Direttiva* imsemmija tista' tirriferi l-ilment lill-awtoritajiet regolatorji" (enfasi tiegħi). Dispożizzjoni ta' rimedju tkun tista' tiġi interpretata mill-Qorti tal-Ġustizzja ladarba jiġi stabbilit li hija rilevanti għal allegat ksur sostantiv tad-direttiva kkonċernata²⁷ peress li l-Unjoni Ewropea ma għandha ebda kompetenza ġenerali fir-rigward tar-rimedji li ma jaqghux taħt il-kamp ta' kompetenza sostantiva tagħha. B'mod iktar ġenerali, hija l-qorti tar-rinviju li għandha tispjega l-konnessjoni bejn id-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni li hija tirreferi għalihom u t-tilwima inkwistjoni u s-sugġett tagħha²⁸.

35. Is-sottomissjonijiet orali pprezentati dwar dan il-punt jistgħu jiġu miġbura fil-qosor bil-mod sussegwenti.

36. GRDF argumentat li s-servizz inkwistjoni fit-tilwima huwa s-servizz ta' ġestjoni tal-klijenti għall-klijent finali li huwa pprovdut mill-fornitur f'isem l-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni, u dan is-servizz speċifiku ma huwiex previst fid-Direttiva 2009/73. Dan huwa pjuttost irregolat mid-dritt Franciż, b'mod li l-kawża prinċipali ma taqax fil-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* tad-Direttiva 2009/73.

37. Eni Gas & Power France enfasizzat li d-Direttiva 2009/73 tipprevedi regoli komuni li jirrigwardaw id-distribuzzjoni u l-provvista ta' gass lil klijenti finali. Hija rreferiet għall-Artikolu 1 tad-Direttiva 2009/73, li jiddefinixxi s-sugġett u l-kamp ta' applikazzjoni u indikat li l-punti inkwistjoni fil-kawża prinċipali jirrigwardaw il-ġbir tat-tariffa għal aċċess għan-netwerk ta' distribuzzjoni u l-ġestjoni tas-servizzi tal-klijenti mill-fornitur f'isem l-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni. Il-ħlas dovut għal dan is-servizz jinsab fil-qalba ta' din it-tilwima. Eni Gas & Power France għaldaqstant sostniet li t-tilwima taqa' taħt il-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2009/73, għaliex, dak li huwa kkonċernat, huwa l-aċċess għan-netwerk u r-rabta bejn distribuzzjoni u provvista.

²⁷ B'mod partikolari s-sentenza tal-5 ta' Diċembru 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800), li kienet tirrigwarda r-rimedji disponibbli f'tilwima orizzontali u li fiha l-Qorti tal-Ġustizzja rrimarkat fil-punt 25 kif ġej; "li l-azzjoni legali [...] tressqet minn assoċjazzjoni għall-protezzjoni tal-konsumaturi bil-ghan li jipprojbixxu l-klawżoli kuntrattwali ingusti użati minn bejjiegh". Fil-punt 26 il-Qorti tal-Ġustizzja kkonkludiet li "peress li d-domandi magħmula jirrigwardaw l-interpretazzjoni tad-dritt tal-Unjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja għandha l-ġurisdizzjoni sabiex tiddeċiedi". Ara t-tehid ta' pożizzjoni tal-Avukat Ġenerali Wahl fil-kawża Sánchez Morcillo u Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2110, punti 72 sa 74). Fil-punt 70, l-Avukat Ġenerali jeżamina l-punt dwar jekk is-sitwazzjoni ġuridika inkwistjoni, li kienet tirrigwarda r-rimedji disponibbli sabiex jiġi infurzat id-dritt tal-Unjoni dwar il-protezzjoni tal-konsumaturi b'mod orizzontali bejn żewġ partijiet privati kinitx irregolata mid-dritt tal-Unjoni.

²⁸ Sentenza tat-13 ta' Frar 2014, Airport Shuttle Express *et* (C-162/12 u C-163/12, EU:C:2014:74, punt 39). Ara, iktar riċentement, is-sentenza tas-27 ta' Frar 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, punt 20).

38. Direct énergie argumentat li l-obbligu tal-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni taht id-Direttiva 2009/73 huwa li jiżgura l-aċċess għan-netwerk taht l-Artikolu 32 tad-Direttiva 2009/73, u li dan l-aċċess ma għandux ikun diskriminatorju, bla ħsara għall-eċċezzjonijiet previsti fl-Artikolu 35. Direct énergie sostniet li, jekk operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni jiehu l-pożizzjoni li jirrifjuta l-aċċess lil fornitur sakemm huwa ma jwettaqx servizzi għall-operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni, dan ikun jikkostitwixxi rifjut ta' aċċess taht id-Direttiva 2009/73. Sar riferiment ukoll għall-obbligi tal-awtorità regolatorja taht l-Artikolu 40, b'mod partikolari fir-rigward taż-żamma tal-kompetizzjoni.

39. Is-sottomissjonijiet orali ta' Franza kkjarifikaw diversi punti. L-aġent Franciż sostna li s-servizzi ta' ġestjoni tal-klijenti mwettqa fi Franza mill-fornituri f'isem operaturi tas-sistema ta' distribuzzjoni bħal GRDF jikkostitwixxu mod ta' aċċess għan-netwerk li gie stabbilit mil-legiżlatur Franciż b'implimentazzjoni tal-Artikolu 32 tad-Direttiva 2009/73 dwar l-aċċess minn terzi għas-sistema ta' trażmissjoni u ta' distribuzzjoni, flimkien mas-sistema ta' kuntratti individwali li dan jinvolvi, b'osservanza tal-għażla libera tal-klijenti fir-rigward tal-fornituri msemmija fil-premessa 3 tad-Direttiva 2009/73.

40. Il-Kummissjoni bbażat ruħha fuq il-fatt li l-kawża prinċipali kienet bejn żewġ fornituri tal-gass u kienet tirrigwarda servizzi ta' distribuzzjoni, b'teħid inkunsiderazzjoni tal-fatt li GRDF stess hija operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni, b'mod li d-Direttiva kienet applikabbli.

41. Wasalt għall-konkluzjoni li l-kawża prinċipali taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2009/73, peress li s-sottomissjonijiet orali miġbura fil-qosor iktar 'il fuq jistabbilixxu r-rabta meħtieġa relatata mas-sugġett bejn it-tilwima sostantiva li tirriżulta bejn il-partijiet, u d-Direttiva 2009/73²⁹. Meta għamilt hekk, hadt inkunsiderazzjoni l-għanijiet tad-Direttiva 2009/73 (ara l-punt 3 iktar 'il fuq), il-kamp ta' applikazzjoni tagħha³⁰, kif iddefinit fl-Artikolu 1, u l-fatt li d-digriet tar-rinviju jindika f'diversi drabi li t-tifsira tat-terminu "distribuzzjoni" fl-Artikolu 2(5) tad-Direttiva 2009/73 hija rilevanti għall-finijiet tal-kawża prinċipali, minkejja li ma giet irrinvijata l-ebda domanda dwar din il-kwistjoni. It-tilwima essenzjalment tirrigwarda t-tariffi applikabbli għas-servizzi mwettqa minn fornitur bħala aġent fisem operatur tas-sistema ta' distribuzzjoni. Għaldaqstant din tirrigwarda l-iffissar ta' tariffi u l-aċċess għan-netwerk, li t-tnejn li huma jaqghu taht il-kamp ta' applikazzjoni *ratione materie* tad-Direttiva 2009/73, u r-rabta bejn din il-provvista ta' servizzi u l-Artikolu 41(11).

2. Assenza ta' riformulazzjoni tad-domanda rrinvijata

42. Fl-istess hin, ma naqbilx mal-argumenti mressqa minn Franza fis-sens li d-domanda rrinvijata teħtieġ riformulazzjoni. Il-fatt li ntuzaw it-terminu imperattiv "għandha", jew il-formolazzjoni li tinsab fil-verżjoni oriġinali tad-digriet tar-rinviju "ils commandent qu'une autorité de régulation [...] ait le pouvoir" fir-rigward tas-setgħat ta' awtorità regolatorja fuq l-effett *ratione temporis* tad-deċizzjoni tagħha ma jipprekludix lill-Qorti tal-Ġustizzja milli tipprovdi risposta iktar sfumata.

3. Il-kawża prinċipali ma tirrigwardax ir-retroattività u l-inammissibbiltà parzjali tad-domanda.

43. Fl-aħħar nett, kuntrarjament għall-argumenti mressqa minn GRDF, ma naqbilx ma' GRDF li l-kawża prinċipali tirrigwarda każ li fih il-Cordis hija involuta f'applikazzjoni retroattiva tad-dritt tal-Unjoni.

²⁹ Il-Qorti tal-Ġustizzja taċċetta li l-legiżlazzjoni nazzjonali tista' tirregola attivitajiet li jaqghu taht il-kamp ta' applikazzjoni ta' direttiva u għaldaqstant tagħti lok għall-ġurisdizzjoni tagħha. Ara b'mod partikolari s-sentenza tat-2 ta' Ottubru 2018, Ministerio Fiscal (C-207/16, EU:C:2018:788, punt 38).

³⁰ Eż. is-sentenza tat-12 ta' Jannar 2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, punt 32).

44. Skont ġurisprudenza stabbilita tal-Qorti tal-Ġustizzja, l-interpretazzjoni li l-Qorti tal-Ġustizzja tagħti, fl-eżerċizzju tal-ġurisdizzjoni mogħtija lilha mill-Artikolu 267 TFUE, lil regola tad-dritt tal-Unjoni tikkjarifika u tiddefinixxi, fejn neċessarju, it-tifsira u l-portata ta' din ir-regola, hekk kif għandha jew kellha tinftehem u tiġi applikata sa mid-dhul fis-seħh tagħha. Minn dan isegwi li r-regola hekk interpretata tista' u għandha tiġi applikata mill-qrati għal relazzjonijiet ġuridici mnisla u kkostitwiti qabel s-sentenza li tiddeċiedi dwar it-talba għal interpretazzjoni, sakemm, barra minn hekk, il-kundizzjonijiet li jippermettu li titressaq quddiem il-qrati li jkollhom ġurisdizzjoni azzjoni li tirrigwarda l-applikazzjoni ta' din ir-regola jkunu ssodisfatti³¹.

45. Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li d-Direttiva 2009/73 tapplika *ratione temporis* mit-3 ta' Marzu 2011, jiġifieri t-tmiem tal-perijodu mogħti għat-traspożizzjoni tagħha skont l-Artikolu 54 tad-Direttiva 2009/73³². Għalhekk, kwalunkwe interpretazzjoni tal-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73 mogħtija mill-Qorti tal-Ġustizzja għandha tapplika minn din id-data (it-3 ta' Marzu 2011). Is-setgħat ta' rimedju tal-Cordis, bħala l-awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim responsabbli taht l-Artikolu 41(11), għandhom neċessarjament imorru lura għal din id-data, bla ħsara għall-awtonomija proċedurali nazzjonali, li min-naħa tagħha hija suġġetta għall-prinċipji ta' effettività u ta' ekwivalenza kif ukoll għat-test tal-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73, li jehtieġ li deċizzjoni tingħata, l-iktar tard, fi żmien erba' xhur minn meta jiġi rċevut l-ilment.

46. Madankollu, l-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73 jista' jiġi invokat insostenn ta' setgħa miżmuma mill-Cordis li jadotta rimedji li jieħdu effett fir-rigward ta' perijodu preċedenti għat-3 ta' Marzu 2011? Dan il-punt huwa importanti, peress li l-kuntratti inkwistjoni fil-kawża prinċipali ġew konkluzi fil-21 ta' Ġunju 2005 u fil-21 ta' Novembru 2008.

47. Din il-kwistjoni għandha tiġi ddeterminata permezz tal-interpretazzjoni tat-termini rilevanti tad-Direttiva preċedenti, jiġifieri d-Direttiva 2003/55/KE, kif ukoll b'tehid inkunsiderazzjoni tal-punt dwar jekk il-Cordis jassumix ir-rwol ta' awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim skont id-dritt Franciż għall-finijiet tad-Direttiva 2003/55, li hija kwistjoni li għandha tiġi deċiża mill-Istat Membru. Madankollu, id-Direttiva 2009/73, li fir-rigward tagħha l-qorti tar-rinviju talbet interpretazzjoni, ma tistax tiġi invokata insostenn tal-kwistjoni ta' rimedji adottati mill-Cordis li għandu jkollhom effett qabel it-3 ta' Marzu 2011.

48. La d-digriet tar-rinviju u lanqas l-osservazzjonijiet bil-miktub ma jipprovdu informazzjoni dwar ir-rabta bejn il-Cordis u d-Direttiva 2003/55. Ċertament, il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet f'sentenza li l-Artikolu 41 tad-Direttiva 2009/73 jirriproduċi essenzjalment il-kontenut tal-Artikolu 25 tad-Direttiva 2003/55³³, iżda d-Direttiva 2003/55 hija differenti mid-Direttiva 2009/73 fir-rigward ta' aspetti materjali rilevanti.

49. L-ewwel nett, fid-Direttiva 2003/55 ma hemmx premessa li hija simili għall-premessa 33 u għar-reqwizit tagħha li jiġu adottati rimedji effettivi, proporzjonati u dissważivi (ara iktar 'il quddiem il-punti 54 sa 57). It-tieni nett, id-Direttiva 2003/55 ma tipprevedi ebda dispożizzjoni simili għall-Artikolu 41(17) tad-Direttiva 2009/73. L-Artikolu 41(17) jipprovdi li "[l]-Istati Membri

31 B'mod partikolari s-sentenza tat-22 ta' Ottubru 1998, IN. CO. GE.'90 *et* (C-10/97 sa C-22/97, EU:C:1998:498, punt 23).

32 Bl-eċċezzjoni tal-Artikolu 11 tad-Direttiva 2009/73, li ma huwiex rilevanti għall-kawża prinċipali. Ara s-sentenza tad-19 ta' Marzu 2015, E.ON Földgáz Trade (C-510/13, EU:C:2015:189, punt 33). Bejn it-3 ta' Settembru 2009, id-data tad-dhul fis-seħh tad-Direttiva 2009/73, u t-3 ta' Marzu 2011, id-data tat-tmiem tal-perijodu mogħti għat-traspożizzjoni tagħha, l-Istati Membri kellhom l-obbligu jastjenu milli jieħdu miżuri pożittivi li jistgħu jikkompromettu serjament l-ilhiq tar-riżultat preskritt minn din id-direttiva. Ara l-konkluzjonijiet tal-Avukat Ġenerali Cruz Villalón fil-kawża E.ON Földgáz Trade (C-510/13, EU:C:2014:2325, punti 22 u 23). L-Avukat Ġenerali jirreferi għas-sentenzi tat-18 ta' Dicembru 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628, punt 45); tas-26 ta' Mejju 2011, Stichting Natuur en Milieu *et* (C-165/09 sa C-167/09, EU:C:2011:348, punt 78), u tal-11 ta' Settembru 2012, Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias *et* (C-43/10, EU:C:2012:560, punt 57). Qabel it-3 ta' Marzu 2011, id-Direttiva applikabbli kienet id-Direttiva 2003/55/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tas-26 ta' Ġunju 2003 rigward regoli komuni għas-suq intern fil-gass naturali u li thassar id-Direttiva 98/30/KE, GU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 12, Vol. 2, p. 230). Ara l-konkluzjonijiet tal-Avukat Ġenerali Cruz Villalón fil-kawża E.ON Földgáz Trade (C-510/13, EU:C:2014:2325, punti 26 u 27).

33 Ara s-sentenza tad-19 ta' Marzu 2015, E.ON Földgáz Trade (C-510/13, EU:C:2015:189, punt 4).

għandhom jiżguraw li jeżistu mekkaniżmi adegwati fuq livell nazzjonali li bihom parti affettwata minn deċiżjoni ta' awtorità regolatorja jkollha d-dritt għall-appell lil entità indipendenti mill-partijiet involuti u ta' kwalunkwe gvern". It-tielet nett, ix-xogħol preparatorju tad-Direttiva 2009/73 jindika li wiehed mill-għanijiet tad-Direttiva l-għdida jkun li jissahhu s-setgħat tal-awtoritajiet regolatorji, inkluż iż-żieda ta' setgħa li jiġu imposti sanzjonijiet dissużivi, li għaldaqstant jimplika li dawn is-sanzjonijiet ikunu differenti minn dawk meħtieġa mid-Direttiva 2003/55.³⁴ Għalhekk, id-domanda rrinvijata hija inammissibbli sa fejn din tirreferi għal perijodi preċedenti għat-3 ta' Marzu 2011³⁵.

50. Ser nirrispondi issa għad-domanda rrinvijata abbażi ta' din il-premessa, u ser nirreferi biss għad-Direttiva 2009/73; l-unika miżura li dwarha giet irrinvijata domanda.

B. Ir-risposta għad-domanda rrinvijata

51. Ikkonkludejt li, fid-determinazzjoni tar-risposta għad-domanda rrinvijata, il-Kummissjoni kienet korretta fl-approċċ tagħha li tevalwa r-responsabbiltajiet tal-Cordis bħala awtorità indipendenti li għandha obbligi ta' nfurzar skont id-dritt tal-Unjoni. Fil-fatt, principju stabbilit tad-dritt tal-Unjoni jistabbilixxi li s-“supremazija tad-dritt tal-Unjoni [t]imponi mhux biss fuq il-qrati, iżda wkoll fuq l-istanzi kollha tal-Istat Membru sabiex jagħtu effett shih lir-regoli tal-Unjoni.”³⁶ Il-portata ta' dan l-obbligu giet iddefinita reċentement minn Avukat Ġenerali bħala li testendi għas-segwenti:

“Hija [...] ġurisprudenza stabbilita li l-obbligu ta' applikazzjoni immedjata tad-dritt tal-Unjoni japplika b'mod ugwali għall-qrati nazzjonali u għall-awtoritajiet amministrattivi. It-tnejn li huma, filwaqt li jeżerċitaw il-ġurisdizzjoni jew il-kompetenza rispettiva tagħhom, għandhom l-obbligu li jiżguraw l-effett shih ta' dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni, mingħajr ma jitolbu jew jistennu it-tħassir minn qabel ta' kwalunkwe dispożizzjoni nazzjonali kunfligġenti permezz ta' leġislazzjoni jew permezz ta' kwalunkwe proċedura kostituzzjonali oħra. Finalment, l-iżgurar ta' effett shih ta' dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni jinkludi l-applikazzjoni tal-principji kollha li jiggwidaw l-applikazzjoni nazzjonali tad-dritt tal-Unjoni, bħas-supremazija, l-effett dirett jew l-interpretazzjoni konformi.”³⁷

52. Fil-ġurisprudenza mogħtija sa issa, l-organi tal-Istati Membri ntalbu, fil-kuntest tal-eżerċizzju tas-setgħat rispettivi ta' infurzar tagħhom, *ma japplikawx* leġislazzjoni nazzjonali kuntrarja għad-dritt tal-Unjoni fil-kuntest tal-obbligu tagħhom li jagħtu effett shih lid-dritt tal-Unjoni³⁸. Minn dan jirrizulta li l-korpi tal-Istati Membri li għandhom obbligi speċifiċi ta' rimedji bħall-Cordis huma marbuta josservaw l-obbligu stabbilit sew ta' infurzar *in bona fide* tad-dritt tal-Unjoni, fil-preżent rifless fl-Artikolu 4(3) u fl-Artikolu 19(1) TUE, għall-inqas fir-rigward ta' dispożizzjonijiet

34 COM (2007) 529 finali, 19 ta' Settembru 2007, punt 2.1.

35 Skont il-ġurisprudenza stabbilita tal-Qorti tal-Ġustizzja, domanda tkun inammissibbli jekk din ma tipprovdi informazzjoni suffiċjenti fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tat-tilwima, hekk kif meħtieġ mill-Artikolu 94 tar-Regoli tal-Proċedura. Ara, b'mod partikolari, is-sentenza reċenti tat-28 ta' Marzu 2019, *Verleza et* (C-487/17 sa C-489/17, EU:C:2019:270, punt 30). Fir-rigward tal-inammissibbiltà parzjali, ara, b'mod partikolari, is-sentenza tat-13 ta' Frar 2014, *Crono Service et* (C-419/12 u C-420/12, EU:C:2014:81, punti 31 sa 33).

36 Sentenza tal-4 ta' Diċembru 2018, *The Minister for Justice and Equality u Commissioner of the Garda Síochána* (C-378/17, EU:C:2018:979, punt 39).

37 Konkluzjonijiet tal-Avukat Ġenerali Bobek fil-kawża *Link Logistik N&N* (C-384/17, EU:C:2018:494, punt 106). L-Avukat Ġenerali jirreferi għas-sentenzi tad-9 ta' Marzu 1978, *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, punt 24); tat-22 ta' Ġunju 1989, *Costanzo* (C-103/88, EU:C:1989:256, punt 31); tat-12 ta' Jannar 2010, *Petersen* (C-341/08, EU:C:2010:4, punt 80); tad-19 ta' Jannar 2010, *Küçükdeveci* (C-555/07, EU:C:2010:21, punt 55); tal-5 ta' Lulju 2016, *Ognyanov* (C-614/14, EU:C:2016:514, punt 34); tal-10 ta' Ottubru 2017, *Farrell* (C-413/15, EU:C:2017:745, punt 34); u sentenza tal-14 ta' Settembru 2017, *The Trustees of the BT Pension Scheme* (C-628/15, EU:C:2017:687, punt 54 u l-ġurisprudenza ċċitata). Ara l-konkluzjonijiet tal-Avukat Ġenerali Wahl fil-kawża *The Minister for Justice and Equality u Commissioner of the Garda Síochána* (C-378/17, EU:C:2018:698, punt 71): “Kif naraha jiena, korp amministrattiv jew qorti tista' tkun obbligata li ma tapplikax dispożizzjoni tad-dritt nazzjonali, sabiex jingħata effett shih lid-dritt tal-Unjoni, biss jekk qabel kollox ikun gie stabbilit li dan il-korp għandu kompetenza sostantiva sabiex jeżamina l-kawża (jew tabilhaqq, fir-rigward tal-awtoritajiet fis-sens wiesa', li jiehdu deċiżjoni dwar kwistjoni partikolari)”.

38 Enfasi tiegħi. Sentenza tal-4 ta' Diċembru 2018, *The Minister for Justice and Equality u Commissioner of the Garda Síochána* (C-378/17, EU:C:2018:979, punt 38 u l-ġurisprudenza ċċitata).

bhall-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73³⁹ u l-obbligi ta' rimedju li dan jinkludi (ara iktar 'il quddiem il-punt 57 sa 60). Tasew, il-Qorti tal-Ġustizzja reċentement eżaminat tilwima li tirrigwarda l-portata tad-dispożizzjoni ta' rimedju tad-Direttiva tal-Kunsill 2000/78/KE tas-27 ta' Novembru 2000 li tistabbilixxi qafas ġenerali għall-ugwaljanza fit-trattament fl-impjieg u fix-xogħol⁴⁰, u r-restrizzjonijiet fuq is-setgħat skont id-dritt ta' Stat Membru ta' kummissjoni stabbilita sabiex tinforza t-trattament ugwali⁴¹.

53. Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet fil-kawża Minister for Justice and Equality u Commissioner of the Garda Síochána li, meta kummissjoni kienet ġiet stabbilita bħala alternattiva għall-qrati sabiex tiżgura l-infurzar tat-trattament ugwali previst mid-Direttiva 2000/78, “ikun kontradittorju li l-individwi jkunu jistgħu jinvokaw id-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni f'qasam partikolari quddiem korp li lilu d-dritt nazzjonali jkun attribwixxa l-kompetenza fit-tilwim f'dan il-qasam u li l-imsemmi korp ma jkollux madankollu l-obbligu li japplika dawn id-dispożizzjonijiet billi jwarrab dawk tad-dritt nazzjonali li ma jkunux konformi.”⁴²

54. Ma huwiex ikkontestat li l-Cordis huwa l-awtorità tar-riżoluzzjoni tat-tilwim stabbilita mill-Gvern Franciż sabiex twettaq l-obbligi tagħha taht l-Artikolu 41(11) tad-Direttiva 2009/73. Lanqas ma huwa kkontestat li jeżisti mod ta' azzjoni alternattiv disponibbli, kif kien il-każ fil-kawża Minister for Justice and Equality u Commissioner of the Garda Síochána jiġifieri, rikors għall-qrati ordinarji (ara l-Artikolu 41(15) tad-Direttiva 2009/73). Għalhekk, hekk kif il-kummissjoni f'dik il-kawża ma kellhiex ikollha s-setgħat tagħha limitati fil-konfront tal-qrati ordinarji, jiena nqis, f'konformità mal-argumenti mressqa minn Direct énergie u Eni, Gas & Power France, li jekk ir-rimedji li l-Cordis kellu l-jedd li jadotta kellhom portata *ratione temporis* iktar imnaqqsa minn dawk adottati mill-qrati Franciżi, dan jiskoraġġixxi lill-litiganti milli jirrikorru għall-proċeduri tal-Cordis, u jxekkel l-għan imfittex mid-Direttiva 2009/73 fir-rigward tad-disponibbiltà ta' rimedji immedjati⁴³.

55. Għalhekk, ir-rimedji li l-Cordis huwa obligat japplika għandhom ikopru il-perijodu kollu li jmur lura għat-3 ta' Marzu 2011. Barra minn hekk, il-kwistjoni dwar liema sanzjonijiet speċifiċi għandhom ikunu disponibbli taqa' taht l-awtonomija proċedurali nazzjonali, bla ħsara għall-prinċipji ta' effettività u ta' ekwivalenza, u għad-dispożizzjonijiet ta' rimedju tad-Direttiva 2009/73 innifisha.

56. Barra minn hekk, minkejja li l-premessa 33 u l-Artikolu 41(4)(d) tad-Direttiva 2009/73 jirreferu biss għar-regolaturi tal-enerġija u għall-qrati bħala li għandhom is-setgħa jadottaw rimedji “effettivi, proporzjonati u dissważivi”, il-kliem tal-Artikolu 41(11) jinkludi l-awtoritajiet tar-riżoluzzjoni tat-tilwin taht il-kuncett ta' awtoritajiet regolatorji. Huma l-Cordis u l-qrati Franciżi li għandhom japplikaw id-dritt Franciż f'dan ir-rigward, b'tehid debitament inkunsiderazzjoni tal-kliem u tal-għanijiet tad-Direttiva 2009/73, u ta' dak li rimedji effettivi, proporzjonati u dissważivi jinvolve, għall-perijodu li jmur lura għat-3 ta' Marzu 2011, peress li d-Direttiva 2009/73 ma tipprovdi l-ebda kriterji

39 Il-Qorti tal-Ġustizzja b'mod konsistenti ddeċidiet “li huma l-Istati Membri, b'mod partikolari skont il-prinċipju ta' kooperazzjoni leali, stabbilit fl-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 4(3) TUE, li għandhom jiżguraw, fit-territorju rispettiv tagħhom, l-applikazzjoni u r-rispett tad-dritt tal-Unjoni u li, skont it-tieni subparagrafu tal-Artikolu 4(3) TUE, l-Istati Membri jiehdu kull miżura ġenerali jew partikolari xierqa sabiex tiġi żgurata l-eżekuzzjoni tal-obbligi li jirriżultaw mit-Trattati jew li jirriżultaw mill-atti tal-istituzzjonijiet tal-Unjoni. Barra minn hekk, it-tieni subparagrafu tal-Artikolu 19(1) TUE jimponi fuq l-Istati Membri li jistabbilixxu r-rimedji ġudizzjarji meħtieġa sabiex tiġi żgurata protezzjoni legali effettiva fl-oqsma koperti mid-dritt tal-Unjoni”. Ara l-punt 47 tas-sentenza tal-14 ta' Settembru 2017, The Trustees of the BT Pension Scheme (C-628/15, EU:C:2017:687).

40 Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 4, p. 79.

41 Sentenza tal-4 ta' Diċembru 2018, The Minister for Justice and Equality u Commissioner of the Garda Síochána (C-378/17, EU:C:2018:979).

42 *Ibid*, punt 46 u l-ġurisprudenza ċċitata.

43 Ninnota li fis-sentenza tal-4 ta' Diċembru 2018, Minister for Justice and Equality u Commissioner of An Garda Síochána (C-378/17, EU:C:2018:979), il-Qorti tal-Ġustizzja ma ddeċidietx li l-obbligi indikati f'din is-sentenza kienu limitati għal korpi awtorizzati jagħmlu rinwiji taht l-Artikolu 276 TFUE, u, meta imponiet dawn l-obbligi, hija semmiet deċizzjonijiet li jinvolve korpi ta' natura purament amministrattiva (ara s-sentenza tat-22 ta' Ġunju 1989, Costanzo, 103/88, EU:C:1989:256). Il-Qorti tal-Ġustizzja kkonkludiet fil-punt 47 li “[b]arra minn hekk, sakemm il-kummissjoni għar-Relazzjonijiet Professionali għandha titqies li hija ‘qorti’, fis-sens tal-Artikolu 267 TFUE [...], hija tista' tressaq quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja, skont dan l-artikolu, domanda dwar l-interpretazzjoni tad-dispożizzjonijiet rilevanti tad-dritt tal-Unjoni, u, peress li hija marbuta bis-sentenza mogħtija bħala deċizzjoni preliminari mill-Qorti tal-Ġustizzja, hija għandha tagħti applikazzjoni immedjata għall-imsemmija sentenza, billi, jekk ikun hemm bżonn, thalli mhux applikati, taht l-awtorità tagħha stess, id-dispożizzjonijiet kuntrarji tal-leġiżlazzjoni nazzjonali”. (Enfasi miżjuda).

għall-evalwazzjoni ta' dan⁴⁴. Dan ifisser, per eżempju, li l-emenda ta' kuntratti permezz ta' *addenda* li jmorru lura għall-2005 u għall-2008 tista' titqies minn qorti Franciża jew mill-Cordis bħala sproporzjonata⁴⁵, fid-dawl tal-firxa tal-għanijiet tad-Direttiva 2009/73 (ara l-punt 3 iktar 'il fuq), li jvarjaw mill-iżgurar ta' għażla ġusta għall-konsumaturi għal aċċess ugwali għan-netwerk, għall-għan ta' difiża tal-integrità tas-sistema u r-riflessjoni tal-ispejjeż effettivament sostnuti (ara l-punt 7 iktar 'il fuq fir-rigward tar-Regolament Nru 715/2009), u tal-konsegwenzi allegati minn GRDF li jirriżultaw għall-istabbiltà tas-settur tal-gass (ara l-punt 20 iktar 'il fuq).

57. Madankollu, din ma hijiex id-domanda rrinvijata lill-Qorti tal-Ġustizzja. Id-domanda tirrigwarda l-portata *ratione temporis* tar-rimedji effettivi, proporzjonati u diswajivi li l-Cordis huwa obbligat jadotta skont id-Direttiva 2009/73 fuq perijodu speċifiku ta' żmien.

58. L-analiżi magħmula iktar 'il fuq hija għalhekk suffiċjenti sabiex tingħata risposta għad-domanda rrinvijata, peress li din hija limitata għas-“setgħat” li għandhom jingħataw lill-Cordis abbażi tad-Direttiva 2009/73. Għall-finijiet ta' komplettezza nżid is-segwenti.

59. Tressqu hafna elementi quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja f'dak li jirrigwarda il-prinċipji ta' ċertezza legali u ta' aspettattivi leġittimi li inkontestabbilment jorbtu lill-awtoritajiet tal-Istati Membri meta huma jimplimentaw id-dritt tal-Unjoni⁴⁶. Dawn il-prinċipji jistgħu jkunu rilevanti għall-kawża prinċipali biss inkwantu indikat sussegwentement.

60. Fir-rigward tal-prinċipju ta' ċertezza legali, dan jiġġustifika l-applikazzjoni ta' limitazzjonijiet *ratione temporis* raġonevoli fuq il-livell nazzjonali għat-tressiq ta' kawża, li, effettivament, “jipprevalu” fuq ir-rekwiżit ta' effett utli tad-direttivi għal perijodi preċedenti għal sentenza tal-Qorti tal-Ġustizzja li tirrigwarda l-interpretazzjoni tagħhom, sakemm dawn il-limitazzjonijiet *ratione temporis* jkunu, min-naħa tagħhom, konformi mal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività u ma jaqgħux taht numru ta' eċċezzjonijiet limitati⁴⁷. Madankollu, ladarba l-limitazzjonijiet *ratione temporis* nazzjonali għat-tressiq ta' kawża jiġu osservati, hija biss il-Qorti tal-Ġustizzja, u mhux il-qorti Franciżi jew il-Cordis, li tista' taġġusta l-effett *ratione temporis* tad-Direttiva 2009/73 sabiex jiġu esklużi perijodi li jiddekorru mit-3 ta' Marzu 2011 sal-preżent⁴⁸.

61. Madankollu, il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet fil-kuntest tad-dritt tal-kompetizzjoni li, fir-rigward ta' sanzjonijiet li jistgħu jiġu imposti fuq impriżi minn awtoritajiet tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri, mill-prinċipju ta' ċertezza legali jirriżulta li l-obbligu tal-awtoritajiet nazzjonali li ma japplikawx liġi antikompetittiva ta' Stat Membru “ma jistax jesponi lill-impriża kkonċernata għal sanzjonijiet, la kriminali u lanqas amministrattivi, fir-rigward ta' imġieba tal-passat meta din l-imġieba kienet *meħtieġa* mil-liġi kkonċernata” (enfasi tiegħi)⁴⁹. Jekk tali ċirkustanzi kellhom iqumu quddiem il-qorti Franciżi jew il-Cordis, l-istess regola jkollha tiġi applikata favur GRDF.

44 Sentenza tat-23 ta' Diċembru 2009, Spector Photo Group u Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punt 71).

45 Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet, per eżempju, li fil-kuntest tal-evalwazzjoni tal-proporzjonalità ta' sanzjoni jew ta' rimedju impost, il-qorti nazzjonali għandha tiehu inkunsiderazzjoni l-gravità tal-ksur. Ara, b'mod partikolari, is-sentenza tas-26 ta' Settembru 2018, Van Gennip *et* (C-137/17, EU:C:2018:771, punt 99 u l-ġurisprudenza ċċitata).

46 B'mod partikolari s-sentenza tal-21 ta' Marzu 2019, Unareti (C-702/17, EU:C:2019:233, punt 34).

47 B'mod partikolari s-sentenza tad-19 ta' Mejju 2011, Iaia *et* (C-452/09, EU:C:2011:323, punti 17 u 18).

48 B'mod partikolari s-sentenza tat-23 ta' Ottubru 2014, Schulz u Egbringhoff (C-359/11 u C-400/11, EU:C:2014:2317, punt 57 u l-ġurisprudenza ċċitata).

49 Sentenza tad-9 ta' Settembru 2003, CIF (C-198/01, EU:C:2003:430, punt 53).

62. Fir-rigward tal-prinċipju ta' aspettattivi legittimi, ma nistax nara r-rilevanza ta' din ir-regola fir-rigward tar-rimedji li l-Cordis huwa awtorizzata jadotta taht id-dritt tal-Unjoni fid-dawl tal-fatti tal-kawża prinċipali, peress li huwa stabbilit fil-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja li qorti nazzjonali li tkun qegħda tiddeċiedi tilwima bejn individwi privati ma tistax tibbaża ruħha fuq il-protezzjoni tal-aspettattivi legittimi sabiex tapplika regola tad-dritt nazzjonali li hija kuntrarja għall-prinċipji generali stabbiliti fid-direttivi⁵⁰. F'dan il-każ, l-obbligu tal-Cordis li jipprovdi rimedji effettivi, proporzjonati u dissważivi huwa previst f'direttiva.

63. Fl-aħħar nett, naqbel mal-osservazzjonijiet magħmula minn Direct énergie fis-sens li s-sentenza fil-kawża Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening *et*⁵¹ hija ta' utilità limitata għar-risoluzzjoni tat-tilwima li tirriżulta fil-kawża prinċipali. Din il-kawża tirrigwarda l-irtirar u l-irkupru ta' għajjnuna finanzjarja tal-Unjoni, u r-rwol limitat li l-prinċipji ta' aspettattivi legittimi u ta' ċertezza legali jista' jkollhom meta dawn jikkompetu mal-imperattivi tal-effettività tar-regolamenti tal-Unjoni applikabbli f'dan il-kuntest diskret.

V. Konkluzjoni

64. Fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet preċedenti, nipproponi li r-risposta għad-domanda rrinvijata mill-Cour de cassation (il-Qorti tal-Kassazzjoni, Franza) tkun kif ġej:

Id-Direttiva 2009/73/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-13 ta' Lulju 2009 dwar ir-regoli komuni għas-suq intern tal-gass naturali u li tħassar id-Direttiva 2003/55/KE, u b'mod partikolari l-Artikolu 41(11) tagħha, għandhom jiġu interpretati fis-sens li dawn jehtieġu li awtorità regolatorja, li tirriżolvi tilwima, ikollha s-setgħa li tagħti deċiżjoni li tapplika għall-perijodu kollu kopert mid-Direttiva 2009/73, jiġifieri mit-3 ta' Marzu 2011, irrispettivament mid-data tad-dhul fis-seħh tal-kuntratti inkwistjoni.

⁵⁰ Sentenza tad-19 ta' April 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, punt 38). Ara, similarment, is-sentenza tat-13 ta' Ottubru 2016, Polkomtel (C-231/15, EU:C:2016:769, punt 25).

⁵¹ Sentenza tat-13 ta' Marzu 2008 (C-383/06 sa C-385/06, EU:C:2008:165). Hafna mill-awtoritajiet invokati minn GRDF jirreferu għaċ-ċirkustanzi li fihom miżuri tal-Unjoni jistgħu japplikaw għal fatti li sehhew qabel id-data ta' dhul fis-seħh tagħhom. Ara b'mod partikolari n-nota ta' qiegħ il-paġna 6 iktar 'il fuq. Dan ix-xenarju fattwali ma jirriżultax fil-kawża prinċipali fil-kuntest tal-approċċ li qiegħed hawnhekk nipproponi.